

2006 йил 31 августдан
чоп этила бошлаган

Ижтимоий-сиёсий газета

ЖАМИЯТ

№ 45 (819)
2022 йил
17 ноябрь,
Пайшанба

www.bong.uz

@jamiyatgzt@mail.ru

t.me/bonguz1

“ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ”ГА ЎТИШ НИМА БЕРАДИ?

2021 йилда Истанбул саммитида Кенгаш тарихида янги саҳифа очилди — у “Туркий давлатлар ташкилоти” деб қайта номланди. Ушбу қисқа давр мобайнида Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан Ташкилотга аъзо давлатлар ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлашга кўмаклашиш бўйича 30 дан зиёд ташаббус ва таклифлар илгари сурилди. ➔2

АБДУЛЛА ҚАҲҲОРНИНГ ХУРМОСИ

Шароф Рашидов ва Космонавтлар шоҳ кўчалари кесишган нуқтадан кун ботар томонга қарасангиз, нигоҳингиз бурчакда манаман, деб турган Интерпол миллий марказининг айлана кўринишдаги ҳаворанг ойнали биносига тушади. Ўзбекистон ички ишлар вазирлигининг ўнг қаноти этагида жойлашган ана шу кошонадан академик Юнус Ражабий кўчаси бошланади. Эллик-олтмиш қадам ичкарига кирсангиз, рўпарангизда озик-овкат дўкони, унинг қафталида халқимизнинг ардоқли фарзанди, буюк бастакор-у, беназир ҳофизнинг кўркем уй-музеи савлат тўкиб турибди. Унга туташган бир хилдаги икки қаватли уйлар ёқалаб озгина юрсангиз, йигирманчи аср ўзбек миллий адабиётининг йирик намояндаларидан бири, аллома санъаткор Юнус Ражабийнинг жон қўшниси, кадрдон дўсти ва маслакдоши — Ўзбекистон халқ ёзувчиси Абдулла Қаҳҳор хонадони олдидаги гулзор ичида ўрнатилган буюк адиб бюсти сизга мамнун боқиб, паст ва майин овозда “Ассалому алайкум, хуш келибсиз!” деяётгандек бўлади. Ҳовли дарвозаси ҳам, адиб уй-музеи эшиги ҳам доимо очик. Девордаги

тугмачага бармоғингиз тегиши билан ичкаридан кўнғирокнинг жарангдор овози эшитилади. Хиёл ўтмай, эшик очган қиз табассум билан салом бериб, сизни ҳовлига таклиф этади. Дарвозадан киришингиз билан райхоннинг муаттар хиди баҳри-дилигизни яйратиб юборади. Райхонлар ичида узукка қўйилган кўздек ярашиб турган қизил атиргуллардан кўз узолмай қоласиз, ҳавасингизни келтириб, хуш кайфият бахш этади. Райхонни ҳам, атиргулни ҳам тўйиб-тўйиб хидлаб, жилмайганча юра бошлайсиз. Новдалари сўрига таралган токнинг кош қоқиб, кўз сузиб турган ўн-ўн беш бош кишмиш узуми ҳам дилингизни яйратмай қолмайди.

Бу қутлуғ даргоҳга биринчи бор қадам ранжида қилганингиз учунми, саришта-саранжомли мўъжазгина ҳовлининг у ёқ-бу ёғига янада қизиқиброқ қарайсиз. Зўр жой экан, дейсиз ўзингизга ўзингиз ва шу заҳоти шохлари бошингиз узра эгилиб турган сон-саноксиз хурмоларни кўриб, ҳайратланганча тўхтаб қоласиз. Сўнг беихтиёр улкан дарахт олдида бориб, қўлингизни узатасиз. Хурмо танасини силаб-силаб, ҳосилини аранг кўтариб турган шохларига термуласиз.

(Давоми 8-саҳифада)

СЎРОВНОМА ШУНДАЙ ЎТКАЗИЛАДИМИ?

Ёхуд шошқалоқларнинг шармандали қилиғи?

Сўнги вақтларда қайсики ёш журналистнинг (агар уларни шундай аташ мумкин бўлса) фаолиятига эътибор қаратманг, бирор мавзунини танлаб, қайсидир жойда туриб олганча ўткан-кетганнинг фикрини ўрганаётгандек бўлади, гўё. Бу ҳолат турли интернет сайтларида ишлайдиган ёш мухбирлар “ижоди”да кўпроқ кўзга ташланади. Бир қарашда бундай усуллар чиндан ҳам кенг аҳоли вакиллари кўнглидаги гапини олиб чиқиш, халқнинг ичига кириб боришдек таассурот уйғотади. Аммо қўйилаётган муаммо, берилаётган саволлар ҳамда одамлар билан мулоқотга киришиш учун танланган жой ростдан ҳам ҳақиқий натижани берадими деган савол кишини ўйга толдиради.

Мисол учун янгиланаётган конституция ҳақида росткамига халқнинг фикрини билмоқчи бўлган профессионал журналист турли тоифадаги, турли касб ва ёшдаги одамларга мурожаат қилиб, уларнинг атрофлича фикрларини ўрганиши тўғри бўлмайди-ми? Ёки ҳозирда давом этаётган Россия — Украина урушида қайсидир томоннинг ҳаракатларини ёқлаш борасида давлат хизматчилари икки томон билан ҳам алоқалар салбий тус олмаслиги учун кескин фикр билдиришдан ўзини тияётган бир паллада кўча-кўйда шахсини ошкор қилмасдан озгига келганини қайтармай, у давлат тўғри қиляпти, бу давлат бекорга одамларнинг қони тўкилишига сабабчи бўляпти, деяётган одамларнинг бемулоҳазалик билан айтган сўзларини тарқатиш қай ақлга сиғади?

Буни қарангки, ҳар иккала ҳолатда ҳам журналистика соҳасига эндигина қадам қўйган ёшлар томонидан бири қайсидир деҳқон бозорларида хўжалик маҳсулотларини сотувчи одамлар ҳамда ушбу бозорларга харид қилиш учун келган одамларга савол билан мурожаат қилиниб, тасвирга олинган.

Энди ўйлаб кўрайлик, сиёсат билан кўп ҳам иши бўлавермайдиган ёки юқорида айтилган мавзуларга жиддий эътибор қаратавермайдиган картошкафурушлар, аравакашлардан микрофон тутилган заҳотиёқ ўринли жавоб чиқишига ким қанчалик ишонади.

Бу гапим билан бозордаги сотувчиларни камситмоқчи ёки улар билан савол-жавоб ўтказиш мутлақо хато демоқчи эмасман. Шунчаки бунақа жиддий мавзуларга жавоб излашда жой тўғри танлансагина, турли табақадаги инсонлар фикрини олсаларгина халқнинг кўнглидаги ҳақиқий гаплар зоҳир бўлишини айтмоқчиман, холос.

(Давоми 4-саҳифада)

Қарийб икки ой аввал Самарқандда бўлиб ўтган Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг саммитида ШХТга аъзо, кузатувчи ва ҳамкор давлатлар ҳукуматлари, етакчи халқаро ва ҳудудий ташкилотларнинг раҳбарлари иштирок этган эди. Учрашувда глобал ва минтақавий ривожланишнинг энг долзарб масалалари, барқарор ривожланишга хавф ва таҳдидлар муҳокама қилиниб, биргаликдаги хатти-ҳаракатларнинг аниқ режалари белгилаб олинди.

“ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ”ГА ЎТИШ НИМА БЕРАДИ?

Яқинда эса Самарқанд навбатдаги халқаро учрашув — Туркий давлатлар саммитига мезбонлик қилди. Қадимий ва навқирон шаҳарда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида ўтган тадбирда Туркменистон Миллий Кенгаши Халқ Маслаҳати Раиси Гурбангули Бердимухамедов, Туркия Республикаси Президенти Режеп Таййип Эрдоган, Озарбайжон Республикаси Президенти Илҳом Алиев, Қозоғистон Республикаси Президенти Қасим-Жомарт Тоқоев, Қирғиз Республикаси Президенти Садир Жапаров ва Венгрия Бош вазири Виктор Орбан иштирок этди. Шунингдек, Халқаро туркий маданият ташкилоти (ТУРКСОЙ), Туркий давлатлар парламент ассамблеяси (ТУРКПА), Халқаро туркий академия, Туркий маданият ва мерос жамғармаси ҳамда ушбу кўп томонлама тузилманинг котибияти раҳбарлари ҳам қатнашишди. Аҳамиятлиси, ўзбек заминидан ушбу бирлашмага аъзо ва иштирокчи давлатлар раҳбарлари илк бор сифат жиҳатидан янги шаклда — тўлақонли Туркий давлатлар ташкилоти доирасида тўпланди. Ушбу мулоқотларда Самарқанд муҳим сиёсий ва иқтисодий қарорлар қабул қилинадиган жойга айланди.

Шу ўринда яқин тарихга назар ташласак. Ўзбекистон 2019 йилнинг октябрида ТДХКнинг тўлақонли аъзосига айланди. Орадан икки йил ўтгач, 2021 йилда Истанбул саммитида Кенгаш тарихида янги саҳифа очилди — у “Туркий давлатлар ташкилоти” деб қайта номланди. Ушбу қисқа давр мобайнида Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан Ташкилотга аъзо давлатлар ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлашга кўмаклашиш бўйича 30 дан зиёд ташаббус ва таклифлар илгари сурилди. Шунинг баробарида амалий ҳамкорлик ва ўзаро тушуниш ғояларини ифодаловчи халқаро ҳамкорликнинг мутлақо янги шаклини илгари суриш бўйича келишувга эришилди.

Алоҳида қайд этиш жоизки,

халқаро ҳамкорликнинг энг юқори самарадорлиги савдо, иқтисодий йўналишда намоён бўлади. Шу жиҳатдан туркий давлатлар ўртасидаги нисбатан камроқ ҳажмда амалга оширилаётган умумий савдо ҳажмини ошириш учун мамлакатларнинг етакчи саноат корхоналари, инвестицион компаниялари, банк-молия институтлари ва тадбиркорлари ўр-

тасидаги кооперацион алоқаларни мустаҳкамлаш, ҳудудлараро ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйиш лозим. Бу борада давлатимиз раҳбари томонидан ТДТ ўртасида савдо ҳамкорлиги борасида тадқиқот маркази ҳамда ТДТнинг Тараққиёт банки яратилиши муҳим аҳамият касб этади.

Мулоқотларда иқтисодиёт, савдо, инвестиция, транспорт, инновация, экология, туризм, маданий-гуманитар ва бошқа соҳаларда ўзаро манфаатли ва кўп қиррали ҳамкорликни янада ривожлантириш, Ташкилот фаолиятини такомиллаштириш масалаларининг муҳокама қилиниб, алоқаларни мустаҳкамлаш борасида янги таклифларнинг ўртага ташланиши ҳар томонлама ҳамкорликнинг барқарор ривожланишига замин яратди.

Туркий давлатлар ўртасида ўзаро ҳамкорлик муносабатлари янги минтақавий йўлақлар ва логистик инфратузилмани ривожлантириш, транспорт соҳасидаги ўзаро боғлиқлик дастурларини амалга ошириш жараёнида ҳам акс этди. Юртбошимиз таъкидлаганидек, асосий мақса-

димиз — куруқликдаги йўлларимиз ва денгиз портларини дунё бозорлари билан боғловчи ягона транспорт маконини шакллантиришдан иборат. Ушбу омиллар ўзаро савдо ҳажмларини кенгайтиришга хизмат қилади.

Сўнгги вақтларда “Яшил иқтисодиёт” тушунчаси оммалашди. 2019 йилда Ўзбекистон “Яшил иқтисо-

диёт”га ўтиш стратегияси”ни қабул қилди. Унга кўра, яқин ўн йилда мамлакатда углерод сарфини кескин камайтириш, иқтисодиётнинг барча тармоқларида экологик тоза ва ресурс тежамкор технологияларни жорий этиш, қайта тикланувчи, самарали энергия манбаларидан кенг фойдаланиш кўзда тутилган.

Ҳақли савол туғилади: “Яшил иқтисодиёт”га ўтиш нима беради? Мамлакатда аҳоли сони ва даромадлари кўпайгани сайин энергетика ресурсларига бўлган талаб ҳам ортади. “Яшил иқтисодиёт”нинг муҳим компоненти қайта тикланадиган энергия манбаларини яратиш ва фойдаланиш ҳисобланади. Халқаро молиявий институтларнинг ҳисоб-китобига қараганда, республикада муқобил энергия (айниқса, қуёш энергияси)

нинг йиллик захираси 270 миллион тонна шартли ёқилғи эквивалентига тенг. Бу реал эҳтиёжимиздан уч қара кўп. Демак, бу жиҳатдан Ўзбекистоннинг салоҳияти анча юқори. Бугун бутун дунё шу йўлни танлаётди. Эътиборлиси, Ўзбекистон Марказий Осиё давлатларидан биринчи бўлиб мазкур йўналишни афзал кўрди ва бунга эришиш учун ҳаракат бошлади. Қисқача айтганда, “Яшил иқтисодиёт”га ўтиш стратегияси” юртимизнинг “яшил тараққиёт” сари юз бурганини англатади.

Саммит “Яшил” ва “ақлли” иқтисодиётларни яратиш барқарор тараққиёт ва ривожланишни таъминлашга қодир бўлган инновациялар, ноу-хау ва моделларни ишлаб чиқишда имкониятларни кенгайтириш учун пойдевор бўлиши мумкин. Зеро, экологик мувозанатни сақлаш минтақавий бирдамликка эришилгани фойдадан холи бўлмайди. Шу нуқтаи назардан умумманфаатли стратегик режаларга таяниб, биргаликда ҳаракат қилиш ТДТнинг барча аъзолари учун самарали ечим вазифасини бажаради.

Халқаро вазиятнинг мураккаблашуви, зиддият ва қарама-қаршиликларнинг чуқурлашуви, глобал даражадаги ишончнинг йўқлиги хавфсизликка янги таҳдидлар туғдираяпти. Бундан ташқари, иқлим ўзгариши, эпидемиологик касалликлар, деструктив ахборот оқимлари билан боғлиқ бўлган хавфлар ҳам кескинлашмоқда. Ушбу жараёнда замонавий таҳдидлар ва хатарларга қарши биргаликда курашиш осон кечади. Тинчлик ва барқарорлик таъминлансагина халқларимизнинг маънавий-ахлоқий қадриятлари, бой тарихи ва маданияти, кўп асрлик дўстлик, яхши қўшничилик ва ўзаро ишонч чуқур илдиз отади.

Мухтасар айтганда, жаҳоннинг ўта кенг миқёсли хилма-хиллигини шак-шубҳасиз ҳурмат қилишга асосланган ТДТ ўзининг нуфузли ва зарур минтақавий тузилма, шунингдек, халқаро муносабатларнинг замонавий тизимидаги муҳим элемент сифатидаги мақомини мустаҳкамлашда давом этади.

Алишер УСМАНКУЛОВ,
Жиззах политехника институти ректори, техника фанлари доктори, профессор

Бугунги кунда Ўзбекистон деб аталмиш ҳур диёрда, замон талабига мос равишда ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилаётган соҳалар қаторида, давлат тилига ҳам жуда катта аҳамият берилмоқда. Табиийки, халқимизнинг ижтимоий келиб чиқиши, бугуни ва эртанги ҳаёт тарзи, илм-фан ва тараққиётдаги ютуқлари ва камчиликлари, эртанги кунда барқарор ривожланган давлатлар қаторида туриш учун камчиликларни йўқ қиладиган, бўшлиқларни тўлдириш режаларини кўзгу сингари ўзида акс эттириб, тарихга муҳрлайдиган ўзбек тилисиз давлат ривожини тасаввур қилиш имконсиз. Дарҳақиқат, тил – давлат тимсоли, мулки, руҳи, жамиятнинг маданий ва маънавий бойлиги, халқнинг маданияти, урф-одати, унинг турмуш тарзи, миллатнинг тарихи – ўтмиши, бугуни ва келажакдир.

лил ибн Аҳмаднинг «Китоб ул-Айн» асарида тутган тартибни қўллаш, истеъмождан чиққан сўзларни ҳам бера бориш фикри менда туғилган эди. Бу тартиб араб тили билан икки улоқчи от сингари тенг пойга қилиб, ўзиб бораётган турк тилини ёритиш жиҳатидан ҳам яхши эди. Лекин мен ўқувчиларнинг фойдаланиши масаласига асосландим. Мен истеъмолдаги сўзларнигина бердим. Истеъмождан чиққанларини ташладим. Мен тутган тартиб тўғрироқдир» («Девон» 1,

*Мен туркча бошлабон ривоят,
Қилдим бу фасонани ҳикоят...*

Алишер Навоий туркий адабий тилни (эски ўзбек адабий тилини) тараккий эттириш ва уни кўпчиликка манзур қилишнинг қанчалик оғир ва машаққатли эканини яхши тушунди. Бунинг учун ўша даврда Ўрта Осиёда ҳукмрон бўлган форс тилидаги адабиётга ҳам ҳажм, ҳам мазмун ва ҳам бадиий томондан тенг кела оладиган адабиёт яратиш зарур эди.

Навоий ўзининг бу мақсадни

ОНА ТИЛИГА ҲУРМАТ — ИНСОНИЙ БУРЧ

Миллатимиз тили тарихига бир назар солсак, 1989 йилнинг 21 октябрь куни Ватанимизда давлат тилининг ҳуқуқий асосларини белгилаш бўйича «Давлат тили тўғрисида»ги Қонун қабул қилиниб, унга кўра, Ўзбек тилига Давлат тили мақоми берилди.

Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 10 апрелдаги «Ўзбек тили байрами кунини белгилаш тўғрисида»ги Қонунга кўра, 21 — октябрь «Ўзбек тили байрами кунини» этиб белгиланди. Бунинг исботи ўларок, тарихий муҳим байрам сифатида яқиндагина Ватанимиз бўйлаб, Давлат бошқаруви органлари ва хўжалик бирлашмалари, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида Ўзбек тилига давлат тили мақоми берилганлигининг 33 йиллиги байрами тадбирлари бўлиб ўтди.

Миллат тили бўлмиш ўзбек тилида сўзлашувчилар сони ҳозирда ер юзида қарийб 50 миллиондан ошиқ кишини ташкил этиши унинг дунёдаги йирик тиллардан бирига айланиб бораётганидан далолат беради. Бу – ўзбек тилининг фойдаланилмайдиган (ўлик) тиллар қаторига тушиб қолмасдан, бугунги кунгача етиб келиши ва дунё бўйлаб кўп сонли сўзлашувчиларга эга эканлиги осонликча эришилган жараён эмас, дегани. Ўзбек тилининг узоқ тарихи милоннинг бешинчи асрдан ўнинчи асригача бўлган узоқ вақтни ўз ичига олган туркий тилларнинг олтой оиласига мансуб. Сизу биз сўзлашаётган ҳозирги ўзбек тили ана ўша қадимги туркий тилдан ажралиб чиққан. Бизга маълумки, нутқ икки хил кўринишда ифодаланган – яъни оғзаки ва ёзма кўринишда. Оғзаки нутқ биз сўзлашаётган мулоқот шакли бўлса, ёзма нутқ эса тарихнинг бизгача етиб келган ва биздан сўнг мерос қилиб қолдирилаётган ёзма адабиётларидир.

Абдулла Авлонийнинг бир шеъ-

рида «Ойнаи ҳар миллат эрур тил-адабиёт» деган жумлалар бежиз битилмаган эди. Тил бор экан, миллат ҳам тирик! Ўзбек тили тарихи Ўрхун-Энасой битиклариданда қадимдир. Она тилимиз кўп асрларни кўриб, бизнинг замонамизгача сақланиб келган қадимги туркий тилдир. Неча асрлардан буён шаклланиб келаётган она тилимиз дунё тиллари ичида бой тил саналади.

Ўзбек тилининг улугъ ёшда эканлиги кўпгина ёзма манбалар орқали ўз тасдиғини топган.

Туркий халқлар орасидан етишиб чиққан биринчи энциклопедист турколог олим Маҳмуд Қошғарий (1029-1038 йиллар оралиғида Қошғарда туғилган) Бухоро, Нишопур, Самарқанд, Марв, Бағдод каби шаҳарларда таҳсил кўриб, араб тили сирларини пухта ўрганса ҳамки, ўз умрини туркий халқлар ва уларнинг тилини тадқиқ этишга бағишлайди.

45-46) – деб ёзган.

Маҳмуд Қошғарийдан сўнг Алишер Навоий давригача Маҳмуд Замаҳшарий, Жамолиддин ибн Муханна Жамолиддин ат-Туркий, Абу Хайён каби яна бир неча тилшунос олимлар туркий тилларга бағишланган асарлар яратишган. Бироқ, эски ўзбек тили бўйича яратилган мукамал филологик асарлар муаллифи, бу Алишер Навоийдир. Биргина Навоий ҳазратларининг ижоди билан яқиндан танишадиган бўлсак, шоирнинг ўзбек тилига қўшган улкан ҳиссасини англаймиз. Тил куёш бўлса, адабиёт нур, дея таърифланади. Дарҳақиқат, миллатнинг келажак адабиёт билан ҳамоҳанг. У авлоддан-авлодларга ўтиб, замонлар оша халқ оғзаки ижоди билан ҳамнафас, ёзма ва оғзаки манбалар орқали барҳаёт яшамоқда. Алишер Навоийнинг исми ҳақли равишда Шарқнинг Фирдавсий, Низомий каби за-

амалга ошириш учун 30 дан ортиқ бадиий ва бадиий-дидактик асар ёзди. Ўз даврида барчани ҳайратга солган ва ҳамон китобхонларни лол қилиб келаётган бу асарларда ўзбек халқининг ақл-заковати, ўзбек тилининг бадиий қудрати тўла намоён бўлди. У ўзбек тилининг бойлиги ва нафислигини замондошларига намойиш қилиш мақсадида «Муҳокаматул-луғатайн» асарини ёзди.

Хуллас, ўзбеклар ўзининг узоқ ўтмиш тарихига, ёзув маданиятига эга бўлган қадимги халқлардан дунёда бу халқ турк, сарт, чигатой ва ўзбек атамалари билан юритилиб келган бўлсада, юқоридагилардан маълум бўладигани, халқ ва тилининг номланиш тарихи ўша халқ ва унинг тилининг таркиб топиш жараёни билан доим тенг бўлавермайди. Халқ ва тилининг номланиши унинг келиб чиқиш тарихини белгиламайди. Адабиётларда келтирилишича, Турк дейилиши, ҳарбий юришларда бошга кийилган бош кийимидан олинган дейилса, Сарт дейилиши, тарихий асарларда шаҳарлик, қосиб, хунарманд кишиларга нисбатан ишлатилган атамадир. Чигатой номи эса Чингизхоннинг авлоди номи билан боғланади. Шунингдек, Ўзбек атамаси ҳам Чингизхоннинг авлодига тегишли ёки Олтин Ўрда хони Ўзбекхон билан боғлиқ дейилган тахминлар бўлсада, бунинг акси бўлган ва салб юришлари даврдан ҳам аввалроқ ўзбек атамаси шаклланганлигини тасдиқловчи тарихий манбалар мавжуд.

Шундай экан, яралиши ва ривожланишида буюк боболаримизнинг меҳнати ва умри баҳшида бўлган, ўзининг машаққатли ва шонли тарих босқичларига эга тилимизни нафақат жонқуярлар, балки миллат вакили сифатида асраб-авайлаш, уни келгуси авлодларга тўла-тўқис ва мукамаллигича етказиш ҳар биримизнинг инсоний бурчимиздир.

Қиёмхон АҲМЕДОВ,
Давлат статистика қўмитаси
раиси маслаҳатчиси

Тил бор экан, миллат ҳам тирик! Ўзбек тили тарихи Ўрхун-Энасой битиклариданда қадимдир. Она тилимиз кўп асрларни кўриб, бизнинг замонамизгача сақланиб келган қадимги туркий тилдир. Неча асрлардан буён шаклланиб келаётган она тилимиз дунё тиллари ичида бой тил саналади.

«Мен турклар, туркманлар, ўғузлар, чигиллар, яғмолар, қирқиз (қирғиз)ларнинг шаҳарлари, қишлоқ ва яйловларини кўп йиллар кезиб чиқдим. Уларнинг луғатларини тўпладим, турли хил сўз хусусиятларини ўрганиб, аниқлаб чиқдим» – деб ёзади у («Девон» 1, 44). Ушбу кўп йиллар давомида тўпланган материаллари асосида М.Қошғарий ўзининг 3 томли «Девони луғотит-турк» («Туркий халқлар луғати») асарини ёзади. Бизгача етиб келмаган иккинчи асари («Китоби жавоҳир ан-наҳв фи-л-луғат ат-турк») туркий тиллар синтаксисига бағишланган эди.

«Девони луғотит-турк» асари ҳақида муаллифнинг ўзи шундай деб ёзади – «Китобни тузиш олдида Ҳа-

бардаст олимлари қаторида туради. Алишер Навоий ўзбек адабиётини мана шу ёзувчилар яратган улугъ адабиёт даражасига олиб чиқди.

Ўзбек адабиётини классик адабиёт даражасига кўтарган Навоий, айни чоғда ўзбек тилини ҳам классик тил даражасига кўтарди. Навоий тили бир неча аср давомида туркий халқлар орасида намуна тил бўлиб хизмат қилди. Алишер Навоий ўз асарларида она тилида ижод қилиш масаласига бир неча марта тўхталиб ўтди. Она тилини тараккий эттириш ҳар бир ёзувчининг муқаддас бурчи, деб таъкидлади у. Бу жиҳатдан «Лайли ва Мажнун» достонининг сўнгида айтилган фикрлар, айниқса, муҳимдир:

СЎРОВНОМА ШУНДАЙ ЎТКАЗИЛАДИМИ?

(Давоми. Боши 1-саҳифада)

Юқоридагидек усулда яратилган контентларни кузатган одам борки, ёш мухбирлар ўзларининг сценарийларида ёзилганидек жавобни тезроқ олиш учун шунчаки одамларни ўйинчок қилиб, фойдаланишти холос деган тушунчага бориши табиий. Негаки айрим ҳолларда бир кузатиш билан кимдан қандай жавоб чиқиши мумкинлигини билса бўлади.

Яқинда яна шундай ёш мухбирлар томонидан “Интернет ривожига газеталарни тарихга айлантира-яптими? Нима учун одамлар газета ўқимади?” деган мавзу юзасидан кичик сўровнома ўтказилди. Бунда ҳам худди юқоридаги икки ҳолатда кузатилгани каби мухбирлар аввалдан сценарийлаштиригандек туйилади, гўё. Мухбир киз Машхура Насриддинова лавҳани қуйидаги сўзлар билан бошлади: Бугун газетани кўрмаган, тушунмайдиган авлод шаклланиб бормоқда. Кейинги 5-6 йил ичида газеталарни музейларда экспонат сифатида кўрсак ажаб эмас.

У кизнинг “Қайси газеталарни ўқиб турасиз?” деган саволига кўпчилик ҳеч қайси газетани ўқимамайман, дея жавоб қайтарган. Бу лавҳада одамларни кўрган баъзи юртдошларимиз булар атайлаб териб олинмаганми деган мулоҳазага

боришди. Бахтимизга мутолаа нима эканлиги ва инсонга қанчалик фойда келтиришини англайдиган юртдошларимиз бор. Улар ўша мухбирлар гўёки “халқимиз ҳеч нима ўқимади” деган мазмунда тасвирга олиб тармоққа жойлаган видео остига қуйидагича изоҳлар қолдиришган:

Холиёр Сафаров: Афсуски, биз асоссиз танкид қилиб, соҳаларни ёмонлаб, нолиб маза қиладиган, ўқимаслигини айтиб мақтанадиган замонга келдик. Интервью берган одамлардан газета эмас, китоб ҳақида сўрасангиз ҳам ўқимамайман деб беҳижолат айтишса керак...

Яқинда телевизор кўрмайман деб чиқишганди....

Мабодо, яна бир сўровнома қилиб, “телефондан нима ўқийсиз?” деб сўрашсам, “шу... шу... янгиликлар...” дейди, холос бунақа одамлар. Аммо “Охирги билган иккита янгиликнингизни айтингчи” десангиз “Узр, шошиб тургандим” деб қочиб қолишади.

Mr Kurbanov: Газета ўқимамай, унга баҳо берадиганларга ачинаман.

Яқинда бир укам Москвада бўлиб қайтди. “Газета ва китоб ўқиган одамларни кўп кўрдим, қаҳвахона, метро, сайлгоҳларда айниқса, ёшлар ҳам газеталарни кўп ўқишяпти” деди.

Демак, бизда жамият энгил-елпиға, фикрламасликка ўрганди. Чунки

ҳаёт ва тирикчилик ташвиши уларни шу кўйга келтириб қўйди.

Қачонки ресурслар тенг тақсимланмас экан, жамият қашшоқликда ва мушоҳадали ҳаёт тарзидан йироқда қолаверади.

Oybek Xoldorov: Менинг фикримча, газеталар кундалик ва соатлик хабарларни етказишга имонияти йўқроқ ҳозирги кунда. Бироқ шундай газета ва журналлар борки унда босилаётган ижод маҳсуллари эскирмайди.

MalakVoris: Ишончим комилки, газеталарни ёппасига ҳақоратладиган одамлар ўзи умрида на газета, на журнал, на китоб ўқиган. Фақат интернетда ғийбат билан шуғулланиб ўтирадиганлар. Акс ҳолда яхши ва сифатсиз газеталар ҳақида фикр билдиришарди. Шундай газеталар борки, ўқишни биладиганлар уни қидириб топиб ўқишади, излашади. Яна шундай газеталар борки, фақат ҳисобот учун чиқади. Ундаги маълумотлар зиёлигаям, оддий халқимизгаям кераги йўқ. Турган битгани исроф. Ўзи умуман умрида кўлига ёзувли нарсани олиб ўқимайдиганларга эса фарқи йўқ.

Ўйлайманки, бу лавҳадаги жавоб берган инсонлардан китоб ўқийсизми, деб сўралганда ҳам улар ўйланмай йўқ деб жавоб беришарди. Негаки, улар мутоладан мутлақо

йироқ бўлган аҳолининг бир қатлами эканлиги яққол кўриниб турибди. Агарда қандайдир мавзуди ростакан сўровнома ўтказиш керак бўлса, юқорида айтганимиздек аҳолининг турли қатламига мансуб одамларнинг фикрини билиш тўғри бўлади. Марказлашган давлат асосчиси, буюк бобокалонимиз Амир Темур ҳам ўзининг “Темур тузуклари” асарида бунга ишора қилгандек “Ўн икки табақа ва тоифадаги инсонлар билан мамлакатни қўлимда тутиб, салтанатни бошқардим” деб бежизга айтмаган.

Шошқалоқ мухбирлар эса бу каби билимлардан беҳабар тарзда ҳақиқатни юзага чиқаришни эмас, шунчаки тезроқ бирор контент яратишни мақсад қилишган бўлсалар керак. Аввало уларнинг ўзлари ҳеч нарсани ўқиймайди деб ҳисоблайман. Борди-ю адашиб кетиб, ушбу газетани кўлларига олсалар ва ушбу мақолага ногаҳонда кўзлари тушиб қолса ишонаманки улар менга эскича фикрляпсиз, деган иттиҳоб билан янги устоз топишим кераклигини ҳам маслаҳат қилсалар ажаб эмас.

Камолиддин РЎЗИМАТОВ

Газета керак эмас... ми?!

Инсонлар ўз қўли билан кашф қилган ва ўз қўли билан йўқ қилишга талпинаётган мўъжизасан, кадрдоним газета. Охирлаб бораётган йилни эсласам, ортда қолган кунларга қайтгим келмайди.

Сафи кенгайиш ўрнига, тобора сийраклашиб бораётган ва сенга содиқ эмас, собиқ мухлис бўлганларнинг бугунги аҳволи қандай эканига қизиқаман. Улар на сенга ва на ўзларига вафо қилишди. Агарда, сенга ошно тутинишни сўрамоқчи бўлиб оғиз жуфтланса, дарҳол қўл силтаб юбориш даражасига етиб келишди. Бу билан хурриятни байроқ тутган нашрларни ўқиб, сўзи тафаккурга юқадиган саҳифаларни варақлашдек, завқли онлардан мосуво бўлишди. Начора, бу қилмишлари ортидан жамиятда маърифатга ён бериш ўрнига, жаҳолатга юз тутишдан ҳам қайтишмади.

Гўёки, улар учун газета - оддий қоғоз ўрнини босувчи восита. Шунга яраша бепул тарқатилиши ҳам керак. Аслида, тарғибот ҳеч қачон бепул бўлган эмас. Газета ҳам расмий тарғибот воситаси. Унга ҳозир моддий жиҳатдан қўшимча имтиёзлар берилиши зарур.

Ҳаётда шундай тамойил амал қилади: Инсонларнинг чанқоғи баланд соҳалар гуркираб-яшнайдди. Эътибор талаблари эса пана-паскамда бўй чўзиб ётаверади. Тарих саҳифаларини варақласам, бир пайтлари миллионлаб одамлар қалбини забт этган нашрларнинг бугунги кунда, базўр 3000-4000 нусхада обуна уюштиришга қудрати етаётганини кўриб, баъзида ачиниб кетаман. Эҳтимол, зиёли қатлам вакиллари орасида ҳам газета ўқишга эҳтиёж сусайгандир. Шунинг учун обуна мавсуми бошланганида кўриниш беришмаётгандир? Билмадик.

Сенинг тақдирингни шу каби кичик таҳлиллар орқали белгилашга ҳаракат қиламан. Ҳарчанд уринмайин, жамиятга бугун жуда зарурлигини эслатиб турган ва атрофингда бирлаша олган парвоналарнинг учунгина кераклигини англаб етман. Ҳа, сен чиндан ҳам нажоткорини кутиб интизор бўлган кадрдонимсан!

Сенинг учун кунни-тунга, тунни-кунга улаб тер тўқаётган жигаргўшаларинг, ҳар бир қаричингда ўқувчини ўзига жалб қила оладиган маълумотларни жойлаштириш ниятида кечаларни бедор ўтказишади. Босмаҳона хиди анкиб турган газеталарни қўлга олганда эса бу чарчоқлар буткул унут бўлади. Боз устига, одамлар орасида газетанинг ахборот ташувчанлик қобилияти йўқолганига ишора қилувчи гап-сўзлар ана ўша жигарбандларинг устига бир челақ сув куйгандек, бир гап. Худди,

қилинаётган меҳнат самарасини бериш ўрнига, ҳавога учаётгандек.

Тўғри, сенинг юзингда ҳам ранг-баранг ва янги ахборотлар кўп ва хўп чоп этилади. Бироқ, мушток қалблар хузурига етгунинга қадар, очиги анчагина эскириб қолсан-да! Шундай бўлса ҳам, ҳар нарсадан устун кўйган азизимсан, газета!

Айни обуна мавсуми бошланиши чоғида юрак ҳовучлаб ўтирадиган, келгуси йилда чиқиш ёки чиқмаслигини ўйлаб, ўртанадиган парвоналарингга ачинасанми, эй, кадрдоним?

Фикр юритиб кўр. Бир замонлар мадҳ этишга мажбур бўлганларинг сени ҳеч мажнунларинг сингари қўмсаганмиди...

Кимнидир манфаатини ҳимоя қилиш йўлида ёзилган мақола, яна бошқасининг шахсий адовати туфайли юзага келган кинояси, барча-барчасини ўз бағринга сиғдира олдинг ва давр тақозосига кўра, қорани оқ - оқни қора, дейишга мажбур бўлган-бамисоли асов отсан, азизим газета.

Мазмун жиҳатидан баркамолликка эришишни орзу қилиб, саргардон бўлганим, ўқинма. Сен ҳақиқат куйчисан ва адолат барқарор бўлишини истайсан. Фақатгина бир кимсанинг йўлига маёқ тутмадинг, сен доимо халқни ўйладинг ва халқ ичида бўлдинг, кадрдоним газета!

Улуғбек ШАРОБИДИНОВ,
ёш газетхон

Албатта, бундай эътироф Мэри Монтегюнинг маҳоратли ижодкор бўлганига ишора қилади. Аслида ҳам шундай. Кутубхонада танда кўйиб, инсон ақлининг сўнгги мўъжизалари билан етарлича тўйинган Мэри Туркия сафарига ҳам яхшигина шоира сифатида танилган эди. Унинг “Шаҳар эклогалари” (эклога – кишлок мавзусидаги шеърлар), “Сарой шеърлари” тўпламлари жамоатчиликнинг диққатини тортганди.

Кейинчалик “Турк мактублари” деб номланган, сиёсатчи-дипломатнинг хисоботи сифатида ёзилган бу асар уч жилддан иборат қилиб тартибланди. Биринчи жилдда 1716 йил августдан 1717 йил апрелигача кечган воқеалар жамланган. Асосий йўналиш – Лондондан йўлга чиққан дипломатлар Нидерландия орқали Венага етиб келадилар. Гарчи уларга ўз миссияларига кўра анча унғай транспорт воситаси ажратилиши лозим бўлса-да, оддий почта каретасида йўлга тушадилар. Ҳатто баъзи маълумотларда Мэрининг навбатдаги фарзандига ҳамилдор эканлиги ҳам қайд этилади. Кўриниб турган қийинчиликларга чидаб, баъзан 24 соатлаб тинимсиз йўл тортишга тўғри келади. Бир мунча азоб хисобланган бундай саргузашт саёҳат завқи билан кўнгилли эди.

Иккинчи жилдда Константинополь (Истанбул)даги икки йиллик ҳаёт лавҳалари акс этган. Улар 42 мактубдан иборат бўлиб, 300 саҳифадан кўпроқни ташкил этади. Жамоатчиликни, асосан, шу қисм кўпроқ қизиқтирган, чунки уларда маҳаллий халқ маданияти, мамлакатнинг ҳарбий тизими, аҳолининг ижтимоий қатламлари ва уларнинг турмуш тарзи, ислом дини талаблари асосида ташкил этилган оиланинг маиший ҳаёти, худди шунингдек, эркак-аёл муносабатлари нақт гувоҳнинг жонли мушоҳадалари билан омухта ифода этилган эди. Шуниси эътиборлики, Усмонли турк империяси доимий тарзда Европага таҳдид солиб турарди, турклар уларнинг пистирмадаги душмани эди ва шу туфайли рақиб томонга доир ҳар қандай маълумот жуда қадри эди...

Учинчи жилдда миссиянинг тугаши билан Англияга қайтиш ва йўлдаги кўрган-кечирганлар акс этган. Истанбул – Тунис – Генуя – Франция – Англия орқали ўтган йўлда ҳам қаламга олишга арзийдиган таассуротлар топилгани шубҳасиз. Энди бу гал Мэри Монтегю воқеликка дунё кўрган ижодкор сифатида теран ёндашди, мулоҳазалар яна ҳам қизиқарли ва теран тус олади.

***

Мактублар шунчаки расмий ёзувлар ёки дипломатнинг куруқ хисоботи эмас, балки ўзида жонли тафсилотлар, жой тасвирлари, одамлар орасидаги мулоқотларни акс эттирган, шунингдек, тарихий воқеалар, учрашувларнинг бадий ифодасидан иборат қизиқарли асардир. Хатлар яқин дўстига мўлжаллаб ёзилган дил номаси сифатида бўлиб, ўта самимий оҳанги, таассуротларнинг ҳароратли ифодаси билан ажралиб туради. Уларда ўша даврдаги тараққиёт даражаси,

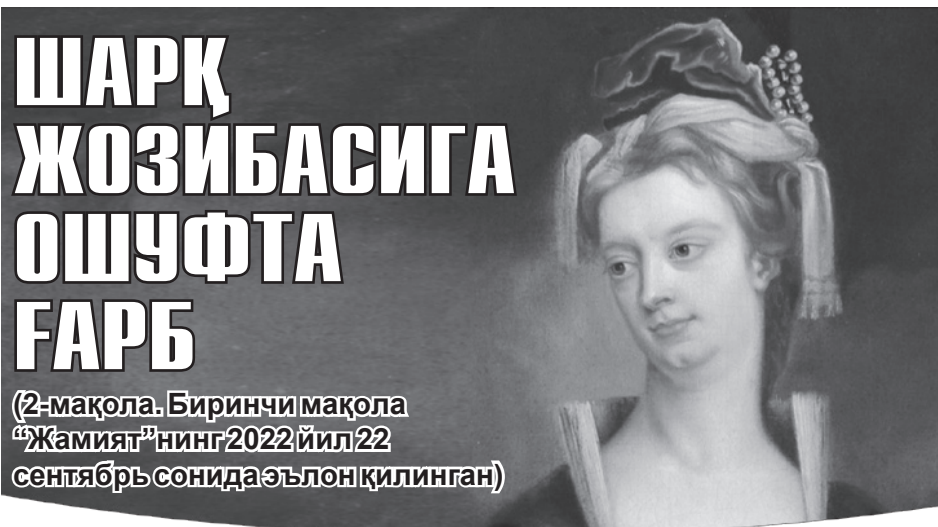
икки тамаддун ва икки дин туташган эди. Ҳаётнинг ҳар бир лаҳзаси, турмушнинг ҳар қандай манзараси ижодкор учун илҳомбахш эди. Вақт ўтган сари Мэрининг турк олами, ислом маънавияти ҳақидаги фикрлари яхши томонга ўзгариб борганини сезиш қийин эмас. Монтегю хоним Ғарб қолипларига тўғри келмайдиган бой ва курама шаҳар маданиятини кўрди. У турклар табиатан анча ҳақпарат, хизматкорларига нисбатан адолатли эканликларини билди. Тўқинлик ва саховатни кўриб, шундай қайд этди:

хизматини қайд этмаслик ҳам мумкин эмас. У Истанбулга чечак касалига чалинган ҳолда келгани, оқибатда, унинг табиий кийёфаси бузилиб қолган, юзини яра босган, киприклари тўкилиб кетгани. Бу дард ўша пайтда кўп тарқалган ва одамлар қаттиқ азият чекишар, давоси топилмаган эди. Аммо хоним ўзи унга чалинган, халқ табобатида унинг давоси борлигини билди ва ўзи ҳам шу усул воситасида шифо топди. Англияга ҳам чечакка қарши эмлаш усули (вариоляция)ни ўрганиб келди. Эътиборли жиҳати, гарчи баъзи давраларнинг эътирозига қарамай, 1790 йилда Эдвард Дженнер томонидан хавфсиз вакцина кашф этилгунча зодагонларнинг болалари шу усулда эмланиб келинди. Умрининг охириги йилларида ёлғизликни ихтиёр этади (балки чечак туфайли башараси бузилиб кетганидир), никоҳини бекор қилиб, Италияда яшайди. Фақат умр шоми яқинлашганини сезгач, Англияга қайтади.

“Турк мактублари”ни Мэрининг қизи (унинг ҳам исми Мэри, 1736 йилда Джон Стюарт (1762-63 йилларда бош вазир)га турмушга чиққанди) тўплаб, нашрга тайёрлайди, фақат уларнинг китоб бўлиб чиққанини муаллиф кўра олмайди. Китоб 1763 йилда босмадан чиқади. У тезда шухрат қозонади ва қиска вақтда кетма-кет нашр этилади. Ҳатто инглиз тилидан ташқари француз, кейинчалик чех тилларига таржима қилинади. Замонлар ўтиб, бу асарга қизиқиш сўнмаган. Ҳатто 1965-67 йиллар давомида мазкур уч томлик изоҳлар билан тўлдирилиб, қайта нашр этилади. (The complete letters of Lady Mary Wortley Montagu, 3 vols, edited by Robert Halsband, Oxford: Clarendon Press, 1965-67.) Қолаверса, аёл саёҳатчи, ёзувчи ижодининг маҳсули сифатида мухлислар топилиб туради, қатор тадқиқотларга мавзу бўлади. Умуман, М. Монтегюнинг “Турк мактублари” журналистика тарихида ўзига хос тарзда қайд этилади.

...Ўзига мафтун ва мағрур Осие, Шарқ олами бепоён худудда ястаниб, бамайлихотир умргузаронлик қилаверади. Гўзалга ошуфта бўлган ошиқдек Ғарб эса уни ўрганади, ўрганиб, ўзини бойитади. Эҳтимол, кун ботишнинг инсоният тамаддунига қўшган улкан ҳиссаси – мислсиз кашфиётлар шу бедорликнинг маҳсулидир. Қуёш шу тарафдан чиқишини билган Шарқ эса туганмас хазиналарнинг манбаи бўлиб қолаверади.

ҲАКИМ САТТОРИЙ

ШАРҚ ЖОЗИБАСИГА ОШУФТА ҒАРБ

(2-мақола. Биринчи мақола
“Жамият”нинг 2022 йил 22
сентябрь сонидан эълон қилинган)

одамларнинг жонли ҳаёти, турмуши (кийимлар, овқатлар, одат ва анъаналар) ёрқин акс этади. Жумладан, Нидерландияда тротуарларни юваётган фаррошларни кўриб, “Улар бизнинг ётоқхона хизматчиларимиздан ҳам кўра ҳафсала билан ишлашарди” дейди. Чехияда катта пўстинга ўраниб олган хотин кулгисини қистади ва “Унинг елкасига “Бу - аёл” деган ёзув илиб қўйилмаса, ҳеч ким танимайди” деб ёзади.

Мактублар жиддий мавзулардан баҳс юритган. Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, уларда бирон ўринда йўлдаги даҳмазалар: паспорт текширувлари ёки пул алмаштиришлар ҳақида эслатилмайди. Аксинча, ўтган манзилларидаги одамларнинг маиший ҳаёти, турмуш тарзи кўпроқ акс этирилади, ёрқин табиат манзаралари тез-тез учрайди. Австрия худудларидан ўтганда яқинда турклар билан бўлган уруш асоратларига кўз тушарди. Майдонларда ўлиб ётган отларнинг лоши, ҳатто дафн этилмаган одамлар сочилиб ётарди. Гарчи яқинда бўлган тўқнашувда турклар мағлуб бўлган эса-да, хоним улар шаънига асло танқидий фикр билдирмайди.

Истанбулдаги 2 йиллик ҳаёт тафсилотлари, айниқса, қизиқ ва қадри. Бу жойда на фақат икки қитъа, балки

“Бу одамлар биз ўйлаганчалик дағал эмас. Мен ишониб бораёпманки, уларнинг ҳаёт ҳақидаги тасавурлари тўғри; улар ҳаёт маъносини мусиқада, боғларда, шароб ва мазали таомларда деб билишади, биз эса ўз ҳавасларимизни ҳеч қачон завқ бермайдиган мураккаб сиёсий ўйинлар ёки қандайдир фанларни ўрганиш орқали қондирмоқчи бўламиз, яна одамларни ана шуларни кадрлашга мажбур ҳам қиламиз”.

Мэри хоним турк аёлларининг либосларидан ҳайратланади ҳамда уларнинг чодра ва кенг куйлакларига ғарб аёлларининг ноқулай ва мураккаб кийимларидан кўпроқ эҳтирос қўзғашини ва ҳаракатланишда қулайлигини сезади. У ҳатто турк ҳаммомини завқ билан, батафсил тасвирлар экан, ундаги аёллар очиклиги, уларнинг қадди-қомати, табиий ўзгачалигидан янги таассуротлар олади, ўзи ўрганган манзаралар билан таққослаб, шарқ латофатини ҳис этгандек бўлади, мусулмон оламига эътирофини изҳор этади... Унинг бу тасвирлари кейинчалик адабиётда роқокко, романтизм, лиризм сингари жанр ва йўналишлар ривожига ижобий таъсир этганини мутахассислар таъкидлайди.

Булардан ташқари, Мэри Эдуард Монтегюнинг бошқа бир кўринмас

ЭЪЛОН

“Тошкент Минтақа” МЧЖ бошланғич баҳоси ошиб бориш тартибига ўтказилган очик аукцион савдосига таклиф этади!

O‘zbekiston Respublikasi “Issiqlik Elektr Stansiyalari” Aksiyadorlik Jamiyati, Toshkent “Issiqlik Elektr stansiyasi” Aksiyadorlik Jamiyati”ning 2022 йил 16 ноябрдаги №04-30/4315 сонли буюртманомасига асосан Тошкент вилояти Қибрай тумани Салар Toshkent “Issiqlik Elektr stansiyasi” А.Ў.Д. сакланаётган ушбу автотранспорт воситалари очик аукцион савдога қўйилмоқда:

1. “Зил-130 АГП 22” русумли, давлат рақами 10/407КАА бўлган, 1987 йилда ишлаб чиқарилган. Бошланғич баҳоси — 64 450 400 сўм.

2. “2ПТС-4793” русумли, давлат рақами 10 ВА 170, 1997 йилда ишлаб чиқарилган тиркама. Бошланғич баҳоси — 7 574 490 сўм.

3. “КС-5363А” русумли, 1985 йилда ишлаб чиқарилган. Бошланғич баҳоси — 220 459 000 сўм

4. “Балкакрэн” русумли, давлат рақами 10 СА 284, 1987 йилда ишлаб чиқарилган вилкали юклагич. Бошланғич баҳоси — 24 484 000 сўм

5. “Зил-4314410” русумли, давлат рақами 10/399 КАА, 1993 йилда ишлаб чиқарилган. Бошланғич баҳоси — 58 781 000 сўм.

Аукцион савдолари 2022 йил 30 ноябр куни соат 11:00 да бўлиб ўтади. Аризалар расмий иш кунлари соат 10:00 дан 16:00 гача қабул қилинади (13:00 дан 14:00 гача тушлик). Аризаларни қабул қилишнинг охириги муддати: 2022 йил 29 ноябрь соат 16:00. Автотранспорт воситаси

2022 йил 30 ноябр куни сотилмаган тақдирда, такрорий савдоси автотранспорт воситаларининг 7 ва 14 декабрь 11:00 да ўтказилади. Аризаларни қабул қилишнинг охириги муддати 1 кун аввал. Ғолиб харидор савдо ташкилотчисига мулк сотилиш баҳосидан 5% тўлаб беради. Савдо ғолибига 10 банк иш кунини сотувчи билан олди-сотди шартномаси тузиш мажбурияти юклатилади. Талабдорлар мулк бошланғич баҳосининг 20 фоизидан кам бўлмаган миқдорда бадал пулини АТБ “Капиталбанк” Яшнобод филиали, х/р: 20208000205363013001 МФО: 01136, СТИР: 308305364. Аризаларни қабул қилиш ва савдо ўтказиш манзили: Тошкент шаҳар, Миробод тумани, Магбуотчилар кўчаси, 32-уй. Тел: 71 233-28-52. 90 358-38-07 90 971-20-00.

Гувоҳнома №.965941

Янгилжон Сабурова 1998 йил Қорақалпоғистон Республикасининг Тўрткўл туманида туғилган. У ҳозирги кунда Камолитдин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти Амалий санъат ва дизайн факультети Меъморий ёдгорликлар безагини таъмирлаш йўналиши 4 босқич талабаси. Янгилжон ўз устида тинимсиз изланиб, ўқишдан, уқишдан толмайдиган, доимий ижодий фаолиятда бўлган иқтидорли талабалардан бири. Унинг жорий йилда 3 марта – май ойида “Ушалаётган орзуларим”, сентябрь ойида “Муस्ताқиллик менинг нигоҳимда” ҳамда “Рангларда юрт жамоли” номли бир-бирини такрорламайдиган ажойиб кўргазмалари бўлиб ўтди. Ҳали ёш бўлишига қарамай, бир қатор кўргазмаларга муаллифлик қилиб, халқаро танлов ва фестивалларда фаол иштирок этиётган Янгилжон ёшларимизга ибрат намунаси.

ЕРДАГИ РАСМ

Болалигимдан шеър ёзиш, расм чизишга қизиқар эдим. 4 синфда ўқиб юрган кезларим эртақ китоблардаги расмларга қараб, ўша расмларни худди ўзидек чизишга ҳаракат қилардим. Кейинчалик ўзим замонавий эртақлар ёзиб, унга мос расмлар чиза бошладим.

Ховлимизда мўъжазгина тандиримиз бор эди. Онам биз учун тез-тез нон ёпарди. Бир куни онамнинг нон ёпаётган ҳолатларини кузатиб турдим-да, кўлимга ингичка чўпни олиб, тупроққа расм чиздим. Расмни шу қадар иштиёқ билан чиздимки, ҳаяжонимни берки-та олмай уни уйдагиларга кўрсатдим. Ўшанда онам расмни кўриб, жудаям хурсанд бўлганди. Отам эса: “Худди ўзидек чизибсан, она кизим. Шунчалар ўхшабдики...” деб ерга чизилган расмни ҳеч ким оёғи билан босиб юбормасин деб, атрофини катта тошлар билан ўраб қўйган эди...

Ўша воқеадан кейин ота-онам мени туманимиздаги Болалар мусиқа ва санъат мактабига ўқишга беришди. 5 синфдан бошлаб тасвирий санъатнинг сир-асрорларини ўргана бошлаганман. Ўша йили оиламиз билан телевизор кўриб ўтирганимизда, Ўзбекистон телеканалининг “Ассалом, Ўзбекистон” дастури орқали “Камолитдин Бехзод издошлари” номли ёш рассомларнинг республика кўрик-танлови бўлиб ўтиши ҳақидаги эълон берилди. Ота-онам “Шу танловга, албатта, чизган расмларингни юбориб кўрамиз”, дейишди. Бу гапни эшитиб, ичимда қандайдир шижоат пайдо бўлди. Танловда иштирок этиш учун яна-да кўпроқ, чиройли ва мазмунли расмлар чиза бошладим. Расм чизишга шунчалик киришиб кетдим-ки, танловнинг қабул кунлари якунига етгунича деярли кўзларим уйқу нималигини билмади. Танловга расмларимни юборганимиздан сўнг натижасини ҳаяжон билан кути бошладим. Ниҳоят телеканал орқали натижалар эълон қилинди. Мен ғолиблар қаторида ўзимнинг исм-фамилиямни эшитиб, қувониб кетдим. Шу кичкинагина илк ютуғим ота-онамнинг севинч кўз ёшларига сабаб бўлган...

ОРЗУЛАР САРИ ҚАДАМ

Айна шу ютуғим сабаб пойтахтимиз Тошкентни илк бора кўришга мушарраф бўлганман. Дадам билан шаҳарнинг энг кўркем ва гўзал жойларини

ТУПРОҚҚА ЧИЗИЛГАН СУРАТ

айланиб томоша қилганмиз. Фақат телеэкран орқали кўрганларим Муस्ताқиллик хиёбони ва Амир Темур бобомиз ҳайкали ёнига борганимда мурғак юрагимда фахр, ғурур ва ифтихорни ҳис этганман.

Шаҳарни сайр қилиб бўлганимиздан сўнг белгиланган вақтда Ўзбекистон телерадиокомпаниясига етиб бордик. У ерда “Ассалом, Ўзбекистон” дастурида иштирок этдик. Улар менга ғолиблигим ҳақидаги диплом ва совғаларни топширишди. Ўша кўрсатувда Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби Ортикали Қозоқов ҳам иштирок этиб, ғолибларни муборакбод этди. Мен танловда топширганларимдан ташқари бир қатор чизган расмларимни ҳам кўтариб олиб борган эдим. Ўшанда Ортикали Қозоқов менинг чизган расмларимга юқори баҳо бериб, ўз устимда тинимсиз ишласам, яхши рассом бўла олишим мумкинлигини алоҳида таъкидлади. Мен самимий фикрлардан қувониб, устозга шеърлар ҳам ёзиб туришимни айтдим. Устоз дафтарга тартиб ёзилган шеърларимни бирма-бир ўқиб кўрди-да, “Бу шеърларни кичик шеърый тўплам қилиб нашрдан чиқарамиз”, деди...

2010 йилда менинг энг катта орзуларимдан бири бўлган “Рангин хаёллар” номли илк шеърый тўпамим нашрдан чиқди. Шу ижод завқининг шижоати билан шеър ёздим, расм чиздим. 2011 йил “Нур жилваси” номли иккинчи ва 2013 йили “Олам ва оҳанг” номли учинчи ва шу йили “Фасллар нафаси” номли тўртинчи шеърый тўпламларим нашрдан чиқди.

Ҳар йили ўқув йили тугаши билан Тошкентга дадам билан келиб, устозим Ортикали Қозоқовга йил давомида чизган янги расмларимни кўрсатиб, камчиликларим борасида маслаҳатлар олардим. Ҳар йили республика ва вилоят телеканаллари орқали ижодим ҳақида кўрсатувлар тайёрланар эди. Мен шу юртимнинг фарзанди сифатида бундай эътибор ва рағбатдан қувониб, янада кўпроқ ижод қилишга интилар эдим. Мактабим, туман ва вилоятимда ташкил этилган барча танловларда фаол иштирок этиб, бир қатор “Фахрий ёрлик”, диплом ва сертификатлар билан тақдирландим...

Мактабни имтиёзли шаҳодатнома билан тамомлаб, Хоразм вилояти Урганч санъат коллежига ўқишга қабул қилиндим. Бу менинг тасвирий санъат оламига қўйган катта қадамларимдан бири эди.

УМИДЛАР ОРТИДАГИ КАТЪИЯТ

Урганч санъат коллежини ҳам имтиёзли диплом билан тамомлаб, Нукус давлат университетининг Тасвирий санъат факультетига ўқишга ҳужжат топширдим. Аммо ўқишга кира олмадим. Шундай бўлса-да, олдимга қўйган мақсадларим сари катъий ҳаракат қила бошладим. Тинмай ўқидим, ўргандим. Орадан бир йил ўтиб Тошкент шаҳридаги Камолитдин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн ин-

ститутига ўқишга ҳужжат топширдим. Афсуски бу уринишим ҳам омадсизлик билан якун топди.

Умид деган туйғу инсонга қанчалик куч-қувват бера олишини ўшандагина ҳис этдим. Кўнглимдаги оппоқ орзуларим, чексиз умидларим келажак сари дадил қадам ташлашим учун ёрдам берарди. Олий ўқув юртига кириш учун тайёрланиш баробарида хусусий нашрлардан бирига мусахҳиҳ бўлиб ишлай бошладим. Нашрларда эълон қилинадиган кўрик-танловларни эътиборсиз қолдирмас эдим. Айнан шу сабаб бир нечта халқаро танловларда иштирок этдим ва фахрли ўринларнинг соҳибаси бўлдим.

Онам доимо “Омад кимгадир олдин, кимгадир кечроқ берилади. Шундай экан сен ҳеч қачон тўхтаб қолмагин. Сен албатта барча орзу умидларингга эришасан, олий ўқув юртининг талабаси бўласан”, деб далда берарди...

ТАЛАБА БЎЛГАН КУНИМ – ЭНГ БАХТЛИ ОНИМ!

Ниҳоят мен 2019 йил Камолитдин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институтининг Амалий санъат ва дизайн факультетининг “Меъморий ёдгорликлар безагини таъмирлаш” таълим йўналишига тўлов шартномаси асосида ўқишга қабул қилиндим. Бир томондан талабалик бахти мени осмонга парвоз қилдирса, иккинчи томондан оиламизнинг иқтисодий аҳволи мени ўйлантириб қўйган эди. Ота-онам контракт пулини қандай тўлашар экан, деган ўйловлар севинчимга тўсқинлик қилиб турар эди.

Ҳаётимнинг энг катта пойдевори ни шу талабалик пайтимда бунёд этилган, деб ўйлайман. Шунинг учун ҳам ўтаётган ҳар бир куним ва сониямни, устозларимнинг сабоқларини, ўғит ва маслаҳатларини беҳад қадрлайман.

МЕҲНАТЛАР НАТИЖАСИ

Биз оилада тўрт опа-сингилмиз. Катта опам оилали. Қорақалпоғистонда яшайди. Ҳозирги кунда икки опам ва мен тўлов контракт асосида турли олий ўқув юртларида таълим олмақдамиз. Ота-онам “Қиз боласизлар, уйдан узокда қийналиб қолманглар”, деб бизни деб, Тошкентга кўчиб келишди. Отам Ўрикзор бозорида боғбон бўлиб ишлайди. Гоҳида уч фарзанднинг ўқиши учун тўлов шартнома пулини ҳамда истиқомат қилаётган уйимизнинг ижара ҳаққини тўлаш, кунлик харажатлар отамга оғирлик қилади. Шунинг учун икки опам ҳам ўқишдан кейин ишлашяпти. Мен ҳам бирор жойда ишлай, оиламизга ёрдам берай десам, оилада кичкина фарзанд бўлганим учунми, билмайман, “Сен аввал ўқишингни тугатиб олгин”, деб рухсат беришмайди. Отам бизга доимо “Бу қийинчиликлар вақтинчалик. Ҳаммаси ўтиб кетади. Асосийси сизлар ўқиши, билими, ватанимизга керакли инсон бўлиб улғайинглар. Ана ўшандагина менинг бу кунларим бутунлай унут бўлиб кетади”, дейдилар.

Мен шундай пайтларда кизларининг

билими, ўқимишли ва ғолиб бўлиши учун ҳар қандай қийинчиликка тайёр бўлган отам борлигидан фахрланаман.

Шуни қувонч билан айта олмагани, шу кунга қадар меҳнатларимнинг қайсидир қисми юзага чиқди. Мен шу йилнинг ўзида кадрдон институтимда, Ўзбекистон давлат Санъат музейида, Иқоо Хираяма Халқаро маданият қарвон саройида шахсий кўргазмаларимни ўтказиш бахтига муяссар бўлдим.

Устоз Ортикали Қозоқовнинг кўргазмаларимдан бирида йиғилганларга мени ҳозирги кунгача бўлган ютуқларим ҳақида гапириб берди. Менга устознинг бир гаплари жуда таъсир қилди. У киши “Янгилжоннинг чизган асарларига назар солар экансиз, рангларни маҳорат билан сўзлата олганига гувоҳ бўласиз. Биз талабалик пайтимизда кўргазмалар қила олмаганимиз. Шахсан ўзим олий ўқув юртини тугатиб, беш йил ўтгандан сўнг шахсий кўргазмамни ташкил қилганман. Шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, ҳали ўттиз ёшга кирмасдан бир қанча кўргазма ташкил этиш бу катта матонат ва юртимиз, давлатимиз раҳбари томонидан ёшларга берилаётган юксак имконият. Мен ватанимнинг шундай меҳнатсевар, тиришқок фарзанди борлигидан, у менинг шогирдим эканлигидан фахрланаман. Янгилжон келгусида чет элларда кўргазма ташкил қилайман, деса ҳам ҳайрон қолмайман. Сабаби унда етарлича салоҳият ва истеъдод бор”, деди.

Устозимдан бундай самимий сўзларни эшитаётганимда севинч кўз ёшларим тўхтаб тура олмадим. Шогирд учун устозининг фахрланаман деган сўзларидан-да устунроқ эътироф ва мамнуният бўлмаса керак.

Айниқса, институт ректори Аббосжон Мирзороҳимовнинг биз талабаларга қилаётган эътиборлари шу ерда таълим олаётган ёшларни қувонтирмақда. Мен шу ўринда институтда таълим бераётган барча устозларимга ва ректоримизга алоҳида миннатдорлик билдираман.

Келажакда мен ўз олдимга бир қатор мақсад ва режаларни белгилаб олдим. Келгусида юртимга муносиб фарзанд бўлиб, танлаган йўналишимдаги барча сир-асрорларни чуқур ўрганаман ва маданий меросимизни асраб-авайлаш, уларнинг асл ҳоли ва тароватини йўқотмаган ҳолда авлодлардан авлодларга етиб бориши, юртимни дунёга намён қилиш учун бор кучим ва меҳнатимни сарф этаман. Устозларим кўрсатган нурли йўл ила Янги Ўзбекистонимнинг ривожига ўз ҳиссамни қўшаман.

Нилуфар ЖАББОРОВА,
Камолитдин Бехзод номидаги
Миллий рассомлик ва дизайн
институти Матбуот котиби –
Ахборот сиёсати масалалари бўйича
ректор маслаҳатчиси

Муассислар:

Ўзбекистон
Республикаси
Экология ва
атроф-муҳитни
муҳофаза қилиш
давлат қўмитаси.

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар
ҳаракати —
Ўзбекистон
Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон
Нодавлат нотижорат
ташкilotлари миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон
Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир
Мақсуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.
“Шарк” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмаҳонасида чоп этилди.
Манзил:

Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-1108
Адади: 1515.

Пайшанба кун чикади.
Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 2 босма табоқ.
Баҳоси келишилган нарҳда.

Газета Ўзбекистон
матбуот ва ахборот
агентлигида
2006 йил 0010-рақам билан
рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Навбатчи:
Дилбар МАҲМУДОВА

Газетанинг полиграфик жиҳатдан
сифатли чоп этилишига “Шарк”
нашриёт-матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

100000, Тошкент шаҳри
Матбуотчилар кўчаси 32.
Маълумот учун телефонлар:
(71) 233-72-77,
233-91-55

Реклама ва эълонлар учун:
Электрон почта:
jamiyat@umail.uz
Газета индекси — 131
“ЖАМИЯТ”дан олинган
маълумотларда манба
сифатида газета номи
кўрсатилиши шарт.
Топширилган вақти:
20:00
1 2 3 4 5 6

ЭҲТИЁТ БЎЛГАН АДАШМАЙДИ

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотларига кўра, дунё бўйича 80 миллионга яқин киши ОИВ инфекциясига чалинган, шулардан 38 миллиондан ортиғи ҳаётдан кўз юмган. Бу манфур инфекциясига кўпроқ ёшлар, яъни 20 дан 40 ёшгача бўлганлар чалинмоқда. Инсон ҳаётининг айни гуллаб яшнаган, севиб-севилиб турмуш қурадиган, шириндан-шакар фарзандлар кўриб уларнинг тарбияси билан шуғулланадиган, ўқиб-ўрганиб касб-хунар эгаллайдиган, елиб-югуриб ишлаб ўзи, оиласи ва жамиятига фойдаси тегадиган даврида бу инфекцияга чалиниши жуда ачинарли ҳолатдир.

Олдимизда ОИВ инфекциясининг олдини олиш ва унинг тарқалишига қарши курашишдек муҳим вазифа турибди. Бу вазифани бажариш маҳаллий ҳокимликлар, жамоат, давлат ва нодавлат ташкилотлари томонидан ҳамкорликда фаолият олиб борилиши зарурлигини тақозо этади.

ОИВ инфекциясини фақат лабораторияда қон таҳлилини ўтказибгина ташхис қўйиш мумкин. Тиббий текширувдан ўтказишда дастлабки ва кейинги маслаҳат ўтказилганлик тўғрисидаги маълумотлар фуқарога мурожаат қилганида очилган тиббий ҳужжатга ёзиб қўйилади. Агар текширувдан ўтаётган шахсда ОИВ аниқланса, ушбу шахс билан кейинги маслаҳат ҳақидаги маълумотнома шакли тўлдирилади ва тиббий ҳужжатга илова қилиб тикиб қўйилади.

18 ёшгача бўлган болаларни аноним равишда ОИВга текшириш қатъиян ман этилади. Ихтиёрий маслаҳат ва текширув – бу шахснинг ўз истаги билан маслаҳат олиш ва текширувдан ўтиш учун тиббий муассасага мурожаат қилишидир. ОИВ га аноним текширув – бу мижознинг ўз истаги билан ихтиёрий тарзда ва шахсни тасдиқловчи ҳужжатларсиз ёки шахсий маълумотларни қайд қилинмаган ҳолда ОИВ

инфекциясига текшириш.

Тиббий ходимнинг ташаббуси билан текширув ўтказиш – бу даволаш профилактика муассасасига мурожаат қилган шахсга маслаҳат бериш ва текширувни тиббий ходим томонидан таклиф этилишидир.

ОИВ инфекциясига қарши махсус ҳимоя омили – вакцина ҳали ишлаб чиқилмаган. Касалликдан тамоман соғайтирувчи, танадаги вирусларни бутунлай бартараф этувчи дори-воситалари ҳамон мавжуд эмас. Ҳозирда қўлланиладиган антиретровирус терапия (АРТ) дори воситалари организмда вируснинг кўпайишини секинлаштиради, касалликка чалинган одамнинг умрини узайтиради, бироқ вирусни бутунлай ўлдира олмайди. Ундан сақланишнинг асосий, ягона чораси бу профилактика, яъни касаллик юкишининг олдини олишдир.

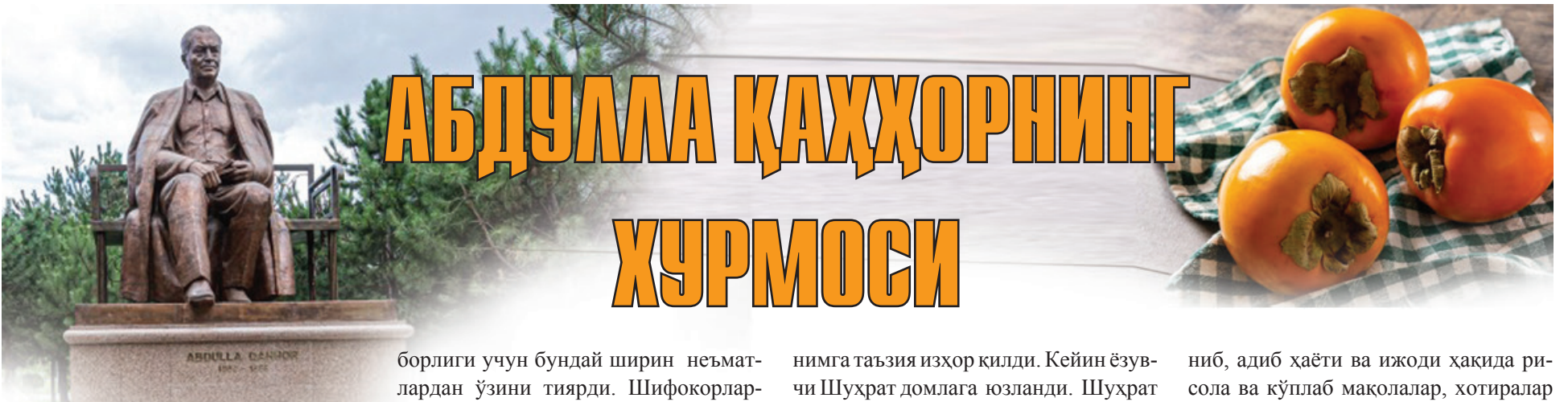
Бу вирус ҳимоя кўрғонимиз бўлган айнан шу лимфоцит ҳужайрасининг ичига ўтиб, унинг материалдан қурилиш ашёси сифатида фойдаланиб кўпаяди. Лимфоцит ҳужайраси ичидан 1 та вирусдан минглаб вирусчалар ҳосил бўлади. Бу вирусчалар лимфоцит ҳужайрасини емириб конга ўтади. Бир кеча кундузда қонда миллиардлаб вируслар пайдо бўлиши мумкин. Қон-

да юрган вирусларни бошқа соғлом лимфоцитлар аниқлайди ва бартараф этади, бироқ лимфоцит ҳужайралари ичига кириб улгурган вирусларни бартараф қила олмайди. Ҳужайра ичига кириб улгурган вирусни лимфоцит бегона эмас, ўзининг бўлаги сифатида қабул қилади ва унга қарши кураша олмайди.

Тана ва вирус ўртасидаги бу йўсиндаги кураш вирус юктирган вақтдан бошлаб, бемор ҳаёти тугагунча давом этади. Вирус билан зарарланишнинг дастлабки йилларида лимфоцитлар вирусларнинг тажовузкорлигини босиб туради. Шунинг учун ОИВни юктирган одам дастлабки йилларда ўзини соғлом ҳис қилиши ва касаллик ҳолатлари яққол намоён бўлмаслиги сабабли ОИВни юктирганлигини билмаслиги мумкин. Бу касалликнинг яширин даври бўлиб, тананинг баққуватлигига қараб 3-6 ойдан 5-10 йилгача давом этиши мумкин. Бу даврда одамнинг ташки кўриниши, соғлом одамларнинг ташки кўринишидан фарқ қилмайди. ОИВ-инфекциясининг бу даври жуда ҳавfli бўлиб, одам билиб билмай касалликни бошқаларга юктириб қўйиши мумкин.

Ўзингиз, оилангиз, фарзандларингизнинг саломатлигини сақлаш ва мустаҳкамлаш йўлида сарф қилган меҳнатингиз самарасини фарзандларингиз саломатлиги, оила осойишталиги, бахти ва камолида кўрасиз.

Ҳайит ШАИМОВ,
Расул ҚУРБОНОВ,
Сурхондарё вилояти
ОИТСга қарши кураш маркази
мутахассислари

(Боши 1-саҳифада)

Дарвоқе, икки ён томондаги уй томигача шох ташлаган бу ноёб хурмо дарахтини қачон ва ким эканлигига ҳам қизиқаётган бўлсангиз керак?

— Буни эндигина сиздан сўрайман деб турган эдим?

— Унда сиз тингланг, мен эса бир бошдан ҳикоя қилай.

— Жоним билан.

— Мана шу қатордаги уйларнинг бари 1957 йилда қурилган. Ўша пайтда Шароф Рашидов Абдулла ака янги уйларнинг барини бирма-бир кўриб чиксинлар-да, қайси бири маъқул бўлса, ўшанга кўчиб ўтаверсинлар деган эканлар. Абдулла Қаҳҳор рафикаси Кибриё Қаҳҳорова билан икки қаватли бу уйларни кўздан кечириб, энг кичиги — мана шу ҳовлини маъқул кўрган экан.

— Нега энг кичигини?

— Биз икки кишимиз. Шуниси бўлади. Катталарини оиласи катталар олсин деган экан адиб.

— Қойил. Бу гапни ҳамма ҳам айтолмайди. Айниқса, бугун гектарлаб ерни ўзлаштираётган кўзи очларга сабоқ бўладиган гап экан.

— Афсуски, Қаҳҳордек бағрикенг, сахий ва мард одамлар борган сари камайиб бораёпти. Майли, ҳар кимнинг ўзига инсоф берсин. Хуллас, 1964 йил баҳорида адибнинг кўконлик дўстларидан бири унга олма, гилос, нок ва хурмо кўчатлари олиб келади. Қаҳҳор уларни жой-жойига ўтқазиб, Кибриёхоним билан парваришлай бошлайди. Инсон меҳр-муҳаббатидан баҳра олган ниҳоллар гуркираб ўса бошлайдилар. Кейинги йилнинг ўзидаёқ айримлари гул ва япроқ, ҳатто нишона мева кўсатиб, адибни беҳад мамнун этади.

1968 йил киши ҳаддан ташқари совук келди. Қор устига қор ёғди. Ёққани тиззани кўмадиган бўлди. Баҳорнинг бошида ҳам шаштидан тушмаган совук қанчадан-қанча боғлар билан қанчадан-қанча мевали дарахтларни ҳам қийратди. Бунақа кишининг кўпини кўрган Қаҳҳор илк кунданок ниҳолларини қалин кийинтириб, игнадай санчиладиган даҳшатли совуклардан омон-эсон олиб ўтди. Улар билан ҳар куни саломлашиб, ҳол-аҳвол сўради. Қалбларига қулоқ тутди. Озуқаси-ю, сувини қанда қилмади. Ниҳоллар чуқур илдиз отиб, кучга кирди. Шох ёзиб, мева бера бошлади. Айниқса, адиб хурмонинг илк мевасини кўрганда шундай қувондики, ҳеч қўяверинг. Афсуски, у қанд диабетни хасталиги

борлиги учун бундай ширин неъматлардан ўзини тиярди. Шифокорларнинг тавсиясига биноан анорга ўхшаган аччиқ мева истеъмол қилиши мумкин эди. Шу боис ўша машҳур боғбон дўсти адиб боғидаги меваларнинг кўпини пайванд қилиб берган эди. Шу жумладан хурмоларни ҳам. Ўшандан буён бу дарахтда икки хил хурмо би-тади. Адиб ёзнинг мевасини ҳам, кузнинг хурмосини ҳам кўни-кўшнилари дўсту биродарларига улашар, бу унга қандайдир ҳузур бағишлар экан. Уйига келган меҳмонлар ҳам дастурхонга тортилган асалдай мевалардан роҳатланиб, мезбонларга мингдан-миг раҳмат айтиб кетишаркан.

1968 йилнинг 8 апрель куни Абдулла Қаҳҳор Кибриёхоним ҳамроҳлигида даволаниш учун Москвага йўл олади. У “тез ёрдам” мошини олдида тўхтаб, бениҳоя тушқун ҳолда эндигина бешинчи баҳорни қаршилаган дарахтларига бирпас тикилиб туради. Чуқур хўрсинганча кўзларидан юзига ёш думалайди. Шабада бўлмас-да, дарахтлар “Отажон, тез фурсатда соғайиб қайтинг!” деяётгандек бир маромда тебраниб тургандай кўринадилар. Адиб ҳамшира ёрдамида мошинага чиқар экан, худди фарзандлари билан хайрлашгандек, унга мўлтираб қараб турган боғига оҳистагина қўл силқийди. Ҳовли хувиллаб, дарахтлар унсиз йиғлаганча бош эгиб қоладилар.

Орадан қирқетти кун ўтиб, тонг палласи адиб ҳовлисининг дарвозаси ланг очилиб, йигирматача одам дод-фарёд солиб, тобут кўтариб кирди. “Нима гап ўзи? Бу одамлар кимлар? Улар нега йиғлаётдилар? Улар бу ҳовлига адашиб кириб қолмадиларми?..” Ҳуш бошларидан учган дарахтлар кўнглидан ана шундай саволлар ўтиб, анграйганча қотиб қолдилар. “Вой, нега Кибриё онамиз кўксига муштлаб йиғлаётди?”, “Қаҳҳор отамиз қани?”, “Нега у кўринмаяпти?”, “Ёки ҳали Москвадан қайтмадимикан-а?” Ғам-ғуссага ботган аччиқ анор, олма, нок ва гилос шундай дея нола қилганда хурмонинг кўзи тобут ичида ётган Қаҳҳорга тушиб, “Отажон, отажонгинам, сизга нима бўлди? Нега тобут ичида ётибсиз? Туринг, тура қолинг, отажон!” дея ҳайкириб юборди. Яна бири “Отажон, биз сизни соғиндик, жудям соғиндик. Илтимос, кўзларингизни очинг!”, деб йиғласа, бошқаси “Эй, бевафо дунё, нималар қилиб кўйдинг?”, деб оҳ урарди. Еру-кўкни фарёд, мотам тутди. Тумонат одам йиғилди. Тобутни уйга олиб кирдилар. Бироздан сўнг, олиб чиқдилар. Шу пайт юқоридан катталар келди. Ҳамма жим бўлиб қолди. Шароф Рашидов Кибриёхо-

нимга таъзия изҳор қилди. Кейин ёзувчи Шухрат домлага юзланди. Шухрат домланинг гапларини бошини қимирлатиб- қимирлатиб эшитди. Кейин изига қайтиб, бошини ҳам қилганча чиқиб кетди. Кейин одамлар тобутни елкаларига кўйиб, ҳовлини тарк этдилар. Дарахтлар кўлларини чўзганча бўзлаб қолавердилар...

Ҳали адибнинг қабри устидаги тупроқ совумай уй можароси бошланди. Кибриёхонимнинг жигарлари кимсан халқ ёзувчиси уйига эгалик қилиш ҳаракатига тушиб қолишди. Бундан адибнинг ўғиллари — Пўлат билан Суяр хабардор бўлганмиди? Наҳотки, улар эшитмаган бўлишса? Балки, Кибриёхоним учқунни аланга олдирмаслик учун индамай кўяқолгандир?! Ҳа, айтганча, ўғилларнинг каттаси ҳам, кичиги ҳам жанозада кўринмади. Ахир, Қаҳҳор ўғилларим беҳабар қолмасинлар деб тайинлаган эди-ку. Наҳотки, бу гап эшитганларнинг ёдидан кўтарилган бўлса. Йўқ, бундай бўлиши мумкин эмас. Нима бўлганда ҳам адибнинг ўғилларига хабар етиши керак эди. Ота билан видолашиш, уни иззат-икром билан тупроққа кўйиш фарзанднинг бурчи эмасми? Ёки улар эшитиб туриб, келмадиларми? Йўқ, бундай бўлиши мумкин эмас! Бу ерда бошқа гаплар бор, шекилли. Бундан хабардор одам ҳаётдир балким. Ҳаёт бўлса, нега шу вақтга қадар жим ўтирибди? Кимдан, нимадан чўчиётди? Ахир, уй-жой талашганларнинг бари бу дунёдан ўтиб кетишган-ку! Майли, бир кунмас бир кун бу гаплар ҳам очилиб қолар. Лекин, энди бунинг унчалик аҳамияти ҳам йўқ.

Ўшанда Кибриё опа узокни кўзлаб, оқилона иш тутган экан. Агар ҳовлисидаги хурмодан бошқа дарахтларни таг-туби билан олиб ташлаб, ўрнига ўзига бош-пана қурмаганида бугун Абдулла Қаҳҳор уй-музеи ҳам, ундан ёдгорлик бўлиб қолган хурмо ҳам бўлмас эди. Не-не жанжалларни бартараф қилиб, не-не судларда ғолиб чиқиб, аёл боши билан қанчадан-қанча идора бошлиқлари эшигига бош уриб, ўзини минг бир азобга кўйиб, роҳат-фароғатдан кечиб, икки қаватли жаннатдай жойни уй-музейга айлантиришга ҳар кимнинг ҳам кўзи қиявермайди, журъат ва жасорати етавермайди. Ўзбек адабиётига, унинг буюк ижодкори Абдулла Қаҳҳорга содиқ бўлган марду майдон аёл, мохир таржимон Кибриё Қаҳҳорова мардона туриб, бу улуғ ва савобли ишнинг уддасидан чиқди. Ўзи илмий ходим бўлиб, музей фаолиятини ташкил этди. Хурмо дарахти тагида ўтириб, у билан хаёлан гаплашиб, дардлашиб, фикр алмашиб, илҳомла-

ниб, адиб ҳаёти ва ижоди ҳақида рисола ва кўплаб мақолалар, хотиралар ёзди. Унинг “Чорак аср ҳамнафас” китоби бугун ҳам ўқувчилар томонидан катта қизиқиш билан ўқилмоқда. Бундай хайрли ва савоб ишларда мана шу хурмо унга қанот бахш этди, кучига-куч, ғайратига-ғайрат қўшди. Кибриёхоним ҳам уни ўз фарзандидек кўриб, қувончини ҳам, дарду-хасратини ҳам шу хурмо билан баҳам кўрди. Дилидаги сир-асрорини унга айтди. Худди Қаҳҳордек юзини юзига кўйиб эркалади. Шейрлар, кўшиқлар айтиб берди. Унинг кўнглини шод этиш баробарида ўзи ҳам таскин топди, овунди. Ҳатто, кўзларининг ёшини шу хурмодан бошқага кўрсатмади. Бир жойда икки-уч кун туролмади. Қаҳҳорни соғингандек хурмосини соғинди. Кўришганда икковлон ҳам яйраб кетдилар. Бора-бора улар бир-бирларига бутунлай суяниб қолдилар. Хурмо Кибриёхонимсиз, Кибриёхоним хурмосиз туролмади. Опа уйда бўладими, кўчада бўладими, кўзларига хурмо тирик Қаҳҳор бўлиб кўринаверар, қардасиз деяётгандек туюлаверар эди. Унинг сим қаравоти баҳордан то кеч кузгача хурмо ёнида бўлар, узун кечалардаги суҳбатларига ой ва юлдузларни ҳам чорлашар, қаҳҳорона мутолаа-ю, ижод танаффус билмас эди. Улар йигирма саккиз йил бир-бирларига ҳамнафас бўлиб, бир-бирларини суйиб, бир-бирларига куйиб, яшадилар. Кейин... Кейин хурмонинг бошига яна мусибат тушди. Кибриёхоним уни абадул-абад тарк этди. Хурмо ич-ичидан бўзлаб-бўзлаб, эзилиб-эзилиб йиғлади. Бевақт ўлим унинг қаддини букди, қалбини ғам-ғуссага ботирди. Юзларига ажин туширди. Аччиқ алам ва изтироб куч-қудратини, кўзларининг нуруни олди. Аммо, бу узокқа чўзилмади. Кимдир Қаҳҳор бўлиб, кимдир Кибриёхоним бўлиб унга кенг кучоқ очдилар. Дардига малҳам бўлдилар. Яйраб-яшнаши учун ғамхўрлик қилдилар. Қаддини ҳам, қадрини ҳам юксакларга кўтардилар.

Бугун у эллик саккиз ёшда. Ёнида Қаҳҳордек меҳрибонлари, Кибриёхонимдек дилқашу дилдорлари бор. У ҳамиша эътибору эъозда. Абдулла Қаҳҳору Кибриёхонимни хотирлаб келган борки, бу хурмога мафтуну маҳлиё бўлмай қолмайди. Хурмо эса меҳмонларга тўлиб-тошиб қизиқ-қизиқ ҳикоялар, қизиқ-қизиқ хотиралар сўзлашдан толмайди. Ва албатта, ҳар бир меҳмонни тўкин дастурхонига таклиф этиб, асалдек хурмоси билан сийламай қузатмайди.

Нуриддин ОЧИЛОВ